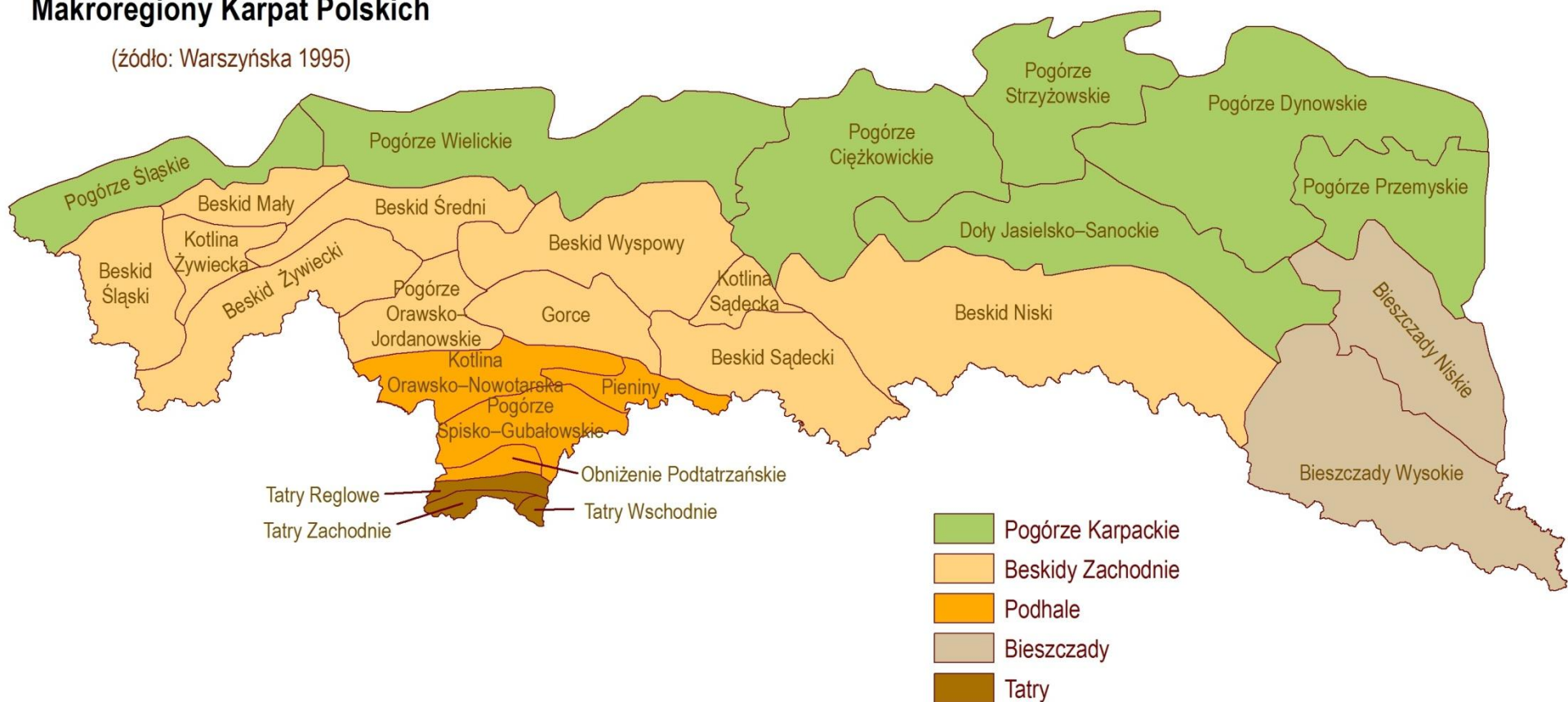
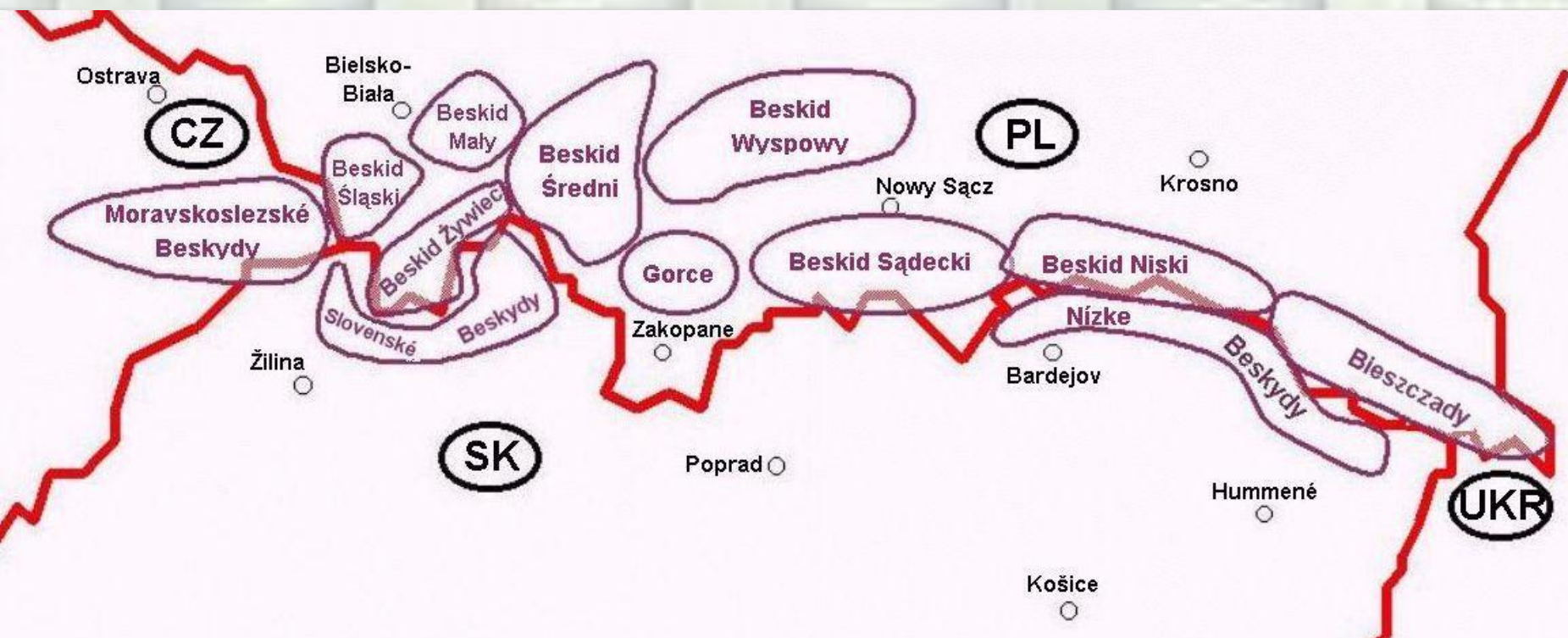

Orawa i Podhale

Makroregiony Karpat Polskich

(źródło: Warszńska 1995)

Obniżenie Orawsko-Podhalańskie (514.1) –
makroregion w Polsce i na Słowacji, w Centralnych Karpatach Zachodnich.

Zaliczają się do niego:

- Kotlina Orawsko-Nowotarska
- Pieniny
- Pogórze Spisko-Gubałowskie
- Rów Podtatrzański

Kotlina Orawsko-Nowotarska (514.11) - północna, najniższa część Obniżenia Orawsko-Podhalańskiego, między Beskidami na północy a Pogórzem Spisko-Gubałowskim na południu; powierzchnia 369 km²; dno kotliny równinne; część zachodnia (Kotlina Orawska) odwadniana przez Orawę do Wagu i Dunaju, natomiast część wschodnia (Kotlina Nowotarska) przez Dunajec do Wisły. Po stronie słowackiej na Orawie utworzono jezioro zaporowe, zwane Jeziolem Orawskim. Na wschodnim krańcu kotliny, u podnóży Pasma Lubania w Gorcach i Pienin, utworzono na Dunajcu podobne jezioro, zwane Zbiornikiem Czorsztyńskim. Gęstość zaludnienia znaczna.

Miasta: Nowy Targ (w Polsce) i Namiestowo (na Słowacji).

Ważniejsze wsie (w Polsce): Chyżne, Jabłonka, Chochółów, Koniówka, Podczerwone, Czarny Dunajec, Ludźmierz, Szaflary, Waksmund, Białka Tatrzańska, Łopuszna, Nowa Biała, Dębno, Frydman.

W kotlinie, a szczególnie na przecinającym ją w poprzek bałtycko-czarnomorskim dziale wodnym, ukształtował się unikatowy zespół torfowisk wysokich, zwanych puściznami.

Największe z nich to: Puścizna Rękowiańska, Puścizna Wielka oraz Baligówka, wszystkie położone w okolicach Czarnego Dunajca. Znaczna ich część uległa dewastacji w wyniku rabunkowej gospodarki, związanej z wydobywaniem torfu. Ochroną (jeszcze w 1925 roku) objęto jedynie torfowisko "Bór na Czerwonym", położone na południowy wschód od Nowego Targu.

Od południa do Kotliny Orawsko-Nowotarskiej przylega Pieniński Pas Skałkowy, którego wzniesienia częściowo wchodzi w obręb kotliny. Cisowa Skałka (686 m n.p.m.) jest jej najwyższym wzniesieniem. W rezerwacie "Przełom Białki" potok ten przepływa przez skalną bramę, którą tworzą Kramnica i Obłazowa. Można uznać, iż druga z nich znajduje się jeszcze na terenie kotliny.

Kotlina Orawsko-Nowotarska obejmuje trzy krainy historyczno-etnograficzne: Orawę w części zachodniej (m. in. Jabłonka, Chyżne), Podhale w części wschodniej (m.in. Czarny Dunajec, Nowy Targ, Dębno) oraz niewielki fragment Spiszu na krańcu wschodnim (m.in. Nowa Biała, Frydman).

Kościół

Św. Anny w Nowym Targu

Podhale – kraina historyczno-etnograficzna w południowej Polsce u północnego podnóża Tatr, w dorzeczu górnego Dunajca z wyłączeniem obszarów leżących na prawym brzegu Białki i prawym brzegu Dunajca, poniżej ujścia Białki. Podhale zajmuje środkową część Kotliny Podhala, na południu wkracza w Tatry. W krajobrazie Podhala występują rozległe torfowiska i stożki napyłowe. Najważniejsze miejscowości: Nowy Targ (historyczna stolica Podhala), Ludźmierz, Zakopane, Szaflary, Białka Tatrzańska, Bukowina Tatrzańska, Poronin, Podczerwone, Chochołów, Witów, Koniówka i inne. Południową część Podhala nazywa się czasem "Skalnym Podhalem" – obejmuje ono obszar od Brzegów i Bukowiny po Zakopane, Kościelisko i Witów.

Do najcenniejszych zabytków należy grupa pięciu kościołów podhalańskich. Wysokości bezwzględne tej krainy wahają się od 600 do 900 m n.p.m. Zimy są tutaj mroźne ze średnią temperaturą stycznia -6°C i częstymi zamgleniami, lata natomiast – stosunkowo ciepłe (ze średnią temperaturą lipca 16°C) i suche.

Bogata kultura ludowa rozwinęła się wśród wolnej od dawna od powinności pańszczyźnianych ludności góralskiej. Podobnie jak w przypadku ludności kurpiowskiej i łowickiej, miało to związek z jej znaczną swobodą.

Orawa (słow. *Orava*, węg. *Árva*, niem. *Arwa*) – kraina historyczna w Europie Środkowej w dorzeczu rzeki Orawy; większa część znajduje się na terenie Słowacji. Otacza Tatry od zachodu i północnego zachodu, graniczy z Podhalem i Liptowem. Głównymi miejscowościami części polskiej są Jabłonka i Lipnica Wielka, zaś na Słowacji: Dolny Kubin, Trzciana, Namiestów, Twardoszyn, a także ośrodki wypoczynkowe: Zuberzec i Orawice. Część polska zamieszкана jest przez Polaków i Słowaków, podobnie jak część słowacka (powiaty namiestowski i twardoszyński), oraz Słowaków (pow. dolnokubiński).

Teren Polskiej Orawy był jednorodny etnicznie - został zasiedlony przez polskich osadników z Małopolski nizinnej i Żywiecczyny; w osadnictwie brała też w niewielkim zakresie udział ludność wołoska.

Do końca XIX wieku mieszkańcy Orawy nie mieli świadomości etnicznej ani narodowej. Do 1918 Orawa należała do Królestwa Węgier.

Według spisu z 1910 mieszkało tam 72 125 osób:

59 096 Słowaków	16 131 Polaków	2000 Węgrów	1518 Niemców.
-----------------	----------------	-------------	---------------

Po I wojnie światowej wybuchł spór pomiędzy Polską, a Czechosłowacją o przynależność regionu. Generalnie podział narodowościowy był taki, że w Górnej Orawie zamieszkiwała ludność polska, a w Dolnej – słowacka. Planowany plebiscyt nie odbył się, gdyż Polska podczas wojny z bolszewikami zgodziła się na podział bez pytania zainteresowanej ludności o zdanie – Rzeczypospolitej przypadło 12 wsi w Górnej Orawie. W 1924 dokonano wymiany terytoriów – Polska otrzymała resztę wsi Lipnica Wielka (część wsi należała już do Polski), a w zamian oddała wsie Głodówka i Sucha Góra.

W 1938 rząd Polski, wykorzystując osłabienie Czechosłowacji po układzie monachijskim, zwrócił się do Pragi z ultimatum o oddanie niewielkich fragmentów terytorium Orawy (m.in. wsi przekazanych przez Polskę w 1924). Pozostały one w granicach Rzeczypospolitej niecały rok – po wybuchu II wojny światowej odzyskała je Słowacja, a później Czechosłowacja.

Do czasu wejścia Polski i Słowacji do Układu z Schengen (21 grudnia 2007) istniało na Orawie pięć przejść granicznych (w kolejności od zachodu na wschód): Ujsoty-Novot', Korbielów-Oravská Polhora, Winiarczykówka-Bobrov, Chyžne-Trstena, Chochołów-Sucha Hora.

Polska część Orawy od północy i zachodu ograniczona jest pasmem Beskidu Żywieckiego. Wschodnia granica Kotliny Orawskiej przebiega wzdłuż europejskiego działu wodnego, rozdzielającego zlewiska Morza Bałtyckiego i Morza Czarnego. Kotlina Orawska tworzy największy w Polsce region należący do zlewiska Morza Czarnego (poprzez Czarną Orawę, Wag i Dunaj).

Spisz

(łac. *Scepusium*, słow. *Spiš*, niem. *Zips*, węg. *Szepes*) – region historyczny, którego granice zmieniały się na przestrzeni dziejów. Pierwotnie (w XII-XIII w.) obejmował on tylko okolice Spiskiego Zamku, maksymalny zasięg osiągnął w XIX w. Region ten leży w Centralnych i Wewnętrznych Karpatach Zachodnich, w dorzeczu górnego Popradu, górnego Hornádu oraz w części dorzecza Dunajca (na wschód od Białki). Na północnym zachodzie Spisz sąsiaduje z Podhalem, na północy z ziemią sądecką, na wschodzie z Szaryszem, na południu z Abovem i Gemerem, na południowym zachodzie z Liptowem.

Obecnie Spisz jest podzielony granicą państwową na części należące do Polski i Słowacji. Powierzchnia całego Spisza wynosi ok. 3,7 tys. km², części słowackiej – ok. 3,5 tys. km², części polskiej – 195,5 km². Na Spiszu wyróżnia się dwa subregiony:

Górny Spisz – Zamagurze Spiskie, kotlina górnego Popradu i Góry Lewockie,

Dolny Spisz – kotlina górnego Hornádu i Rudawy Spiskie.

Pod względem geograficznym w granicach Spisza znajdują się, w całości lub w części, następujące regiony: Kotlina Popradzka, Kotlina Hornadzka, Tatry Wschodnie, Tatry Niżne, Góry Straceńskie, Góry Lewockie, Pogórze Spisko-Gubałowskie i Pieniny.

Największe lub najbardziej znane miejscowości Spisza to Poprad, Kieżmark, Nowa Wieś Spiska, Lewocza, Spiskie Podgrodzie (ze Spiską Kapitułą) i Stara Lubowla. W polskiej części Spisza znajduje się 14 wsi: Czarna Góra, Dursztyn, Falsztyn, Frydman, Jurgów, Kacwin, Krempachy, Łapszanka, Łapsze Niżne, Łapsze Wyżne, Niedzica, Nowa Biała, Rzepiska i Trybsz. Należą one do trzech gmin, spośród których tylko gmina Łapsze Niżne ma charakter wyłącznie spiski.

Pieniny

Odrębne opracowanie

Pogórze Spisko-Gubałowskie (514.13) – południowa, najwyższa część Obniżenia Orawsko-Podhalańskiego, od północy ograniczone Pienińskim Pasem Skałkowym, który we wschodniej części przechodzi w pasmo górskie Pienin, od południa zaś oddzielone od Tatr obniżeniem Rowu Podtatrzańskiego. W ramach Pogórza Spisko-Gubałowskiego wyróżnić możemy następujące części:

- **Pogórze Skoruszyńskie** – na zachód od Orawicy. Najwyższe szczyty: Skorušina (1314 m n.p.m.) i Kopec (1251 m).
- **Magura Witowska** – między dolinami Orawicy a Czarnego Dunajca, na granicy polsko-słowackiej. Najwyższy szczyt – 1233 m n.p.m. Inne ważniejsze szczyty: Przysłop (1161 m), Hurhoci Wierch (1090 m), Krowiarki (905 m).
- **Pogórze Gubałowskie** – między doliną Czarnego Dunajca na zachodzie a doliną Białego Dunajca na północnym wschodzie. Najwyższe szczyty: Palenica Kościeliska (1183 m n.p.m.), Butorowy Wierch (1160 m) i Gubałówka (1120 m).
- **Pogórze Gliczarowskie (Bukowińskie)** – między doliną Białego Dunajca na zachodzie a doliną Białki na wschodzie. Najwyższy szczyt – Cyrhla nad Białką (1158 m n.p.m.).
- **Magura Spiska** – na wschód od doliny Białki. Najwyższe szczyty: po stronie słowackiej – Rzepisko (1259 m n.p.m.), po stronie polskiej – Kuraszowski Wierch (1040 m). Terminu Pogórze Spiskie używa się w dwu znaczeniach: albo jako synonimu całej Magury Spiskiej, albo na oznaczenie jej północnej części z Kuraszowskim Wierchem.

Rów Podtatrzański (514.14) - mezoregion fizycznogeograficzny w południowej Polsce, stanowiący część Obniżenia Orawsko-Podhalańskiego. Oddziela Tatry Zachodnie i Tatry Wschodnie na południu od Pogórza Spisko-Gubałowskiego i Pienin na północy.

Region jest podłużnym obniżeniem osiągającym wysokość od 750 do 1000 m n.p.m., utworzonym w marglistych łupkach eoceńskich. Rów Podtatrzański stanowi szereg kotlin, a na wschodzie również erozyjnie porozcinanych płaskich garbów. Zachodnia część i wschodnie krańce Rowu są zalesione. Głównymi ciekami regionu są Czarny Dunajec oraz Zakopianka i Poroniec, źródłowe potoki Białego Dunajca.

Głównym ośrodkiem miejskim regionu jest Zakopane, ponadto miejscowości Kościelisko, Małe Ciche i Murzasichle.

Ludźmierz – duchowa stolica Podhala

O **Gaździnie Podhala** opowiada średniowieczna legenda pochodząca z roku ok. 1400:

Węgierski kupiec, handlujący winem, jechał na jarmark do Nowego Targu. Na ludźmierskich bagnach i torfowiskach zaskoczyła go noc. Kiedy zaczął się modlić, wzywając Boga na pomoc, ujrzał otuloną w złocisty obłok postać uśmiechniętej Pani. Zachęcała go do podjęcia jeszcze jednej próby wydostania się z grzęzawiska. Wtem konie niespodziewanie nabrały sił i kupiec wyprowadził wóz na trakt. Jechał, prowadzony przez świetlistą postać, która przywiodła go przed kościół w Ludźmierzu. Zrozumiał, że jest to Matka Boża. Kiedy chciał uklęknąć i podziękować, zjawa zniknęła, a w miejscu gdzie klęczał, zaczęło bić źródło. Kupiec złożył śluby, że przyniesie do kościoła figurkę podobną do Tej, którą spotkał. Złożone śluby widać spodobały się Bogu, bo obdarzył figurkę i wodę ze źródła cudownymi właściwościami.

